

Spis treści

Od Redakcji (Jakub Adamski, Juliusz Raczkowski)	9
Jakub Adamski „Doktrynerstwo” <i>versus</i> „nowoczesność” w architekturze około roku 1300 Uwagi o rozwoju architektury gotyckiej w kontynentalnej Europie i jej współczesnych badaniach	13
Piotr Pajor Wątki kamienne w architekturze Krakowa XIII–XV wieku – zarys problemu.....	45
Juliusz Raczkowski Nowatorstwo kościoła p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Toruniu w pierwszej połowie XIV wieku na tle architektury franciszkanów prowincji saskiej.....	73
Elżbieta Musialik Od króla Salomona do Lancelota z Jeziora Uwagi o ikonografii świeckich wyrobów z kości słoniowej na przykładzie XIV-wiecznych <i>coffrets composites</i>	97
Monika Jakubek-Raczkowska Między nową pobożnością a nową estetyką . Rzeźba czeskiego stylu pięknego w państwie krzyżackim w Prusach	121
Zoltán Gyalóky O tym, co nowe około roku 1450 w małopolskim malarstwie tablicowym.....	157
Przemysław Mrozowski	

Wizerunki biskupa Zbigniewa Oleśnickiego i początki portretu w Polsce.....	181
Agnieszka Dziki	
<i>Welsch</i> kontra <i>Deutsch</i> : nowa rzeźba kolekcjonerska w Szwabii i nad Górnym Renem w latach 1470–1530	219
Piotr Knapik	
Czy w przypadku wnętrza krakowskiej Starej Synagogi można mówić o zjawisku świadomego odwołania do przeszłości?	243

NOVITAS VERSUS AUCTORITAS W SZTUCE ŚREDNIOWIECZNEJ

Studia dedykowane Profesorowi Piotrowi Skubiszewskiemu
w dziewięćdziesiątą rocznicę urodzin

Od Redakcji

Sekcja Mediewistyczna przy Oddziale Warszawskim Stowarzyszenia Historyków Sztuki, powołana do życia jesienią 2015 roku, ma służyć integracji polskiego środowiska badaczy sztuki średniowiecznej, szczęśliwie stopniowo coraz liczniejszego. W tym celu w stołecznej siedzibie Stowarzyszenia organizowane są spotkania naukowe i sympozja, poświęcone wybranym problemom współczesnej mediewistyki historyczno-artystycznej. Oddawany do rąk Czytelnika tom studiów stanowi pokłosie konferencji „*Novitas versus auctoritas w sztuce średniowiecznej*”, która odbyła się 24–25 września 2021 roku i była współorganizowana w ramach projektu NPRH „Inwentarz Sztuki Torunia”¹.

Jedną ze specyficznych cech kultury średniowiecznej Europy było stałe ścieranie się silnego przywiązania do tradycji, a więc zastanego i ugruntowanego porządku rzeczy, z nieustannym poszukiwaniem innowacji i doskonaleniem różnych aspektów rzeczywistości. Z biegiem stuleci proces ten nasilał się, kulminując w okresie późnego średniowiecza, stając się, między innymi, motorem dynamicznych przemian ówczesnej sztuki. Jednym z wiodących pól zainteresowań historyków sztuki-mediewistów niemal od zawsze było właśnie tropienie wszelkich nowości i innowacji – stylowych, technologicznych lub ikonograficzno-treściowych. Tymczasem łacińskie słowa *novus* i *novitas* jeszcze do XII wieku często miały zabarwienie pejoratywne, zaś przymiotnik *modernus* upowszechnił się dopiero u schyłku średniowiecza, powoli tracąc dawniejsze, również negatywne konotacje. Wydaje się, że współcześni badacze sztuki średniowiecznej nie dość często zastanawiali się nad sensem i zasadnością stosowania tak rozpowszechnionych pojęć jak „nowoczesny”/„nowoczesność”, „innowacja”, a nawet „awangarda”, nie poświęcając głębszego namysłu możliwemu funkcjonowaniu i ewentualnemu

¹ „Inwentarz Sztuki Torunia. Część I: Dziedzictwo sakralne, zespół staromiejski”, projekt naukowo-badawczy, realizowany w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki MNiSZW, nr 0122/NPRH6/H11/85/2018, <https://heritage.torun.umk.pl/pl>.

rozumieniu tych kategorii przez ówczesnych twórców, zleceniodawców i odbiorców dzieł sztuki.

Celem warszawskiego spotkania była zatem pogłębiona refleksja nad niegdyśszym pojmowaniem tego wszystkiego, co w sztuce było nowe, odbiegające od tradycji, czy wręcz jawnie zrywające z dawnymi formami, technikami i treściami. Wobec niedostatku źródeł pisanych z epoki, rozważania te dotyczyły kwestii metodologii naszych badań i granic możliwości poznania, a więc nieustannie aktualnego problemu (nad)interpretacji. Podczas sympozjum wygłoszono piętnaście referatów, stanowiących punkt wyjścia ożywionych dyskusji; niniejszy tom składa się z dziewięciu studiów, przy czym jedno z nich (autorstwa Przemysława Mrozowskiego) zostało napisane specjalnie na potrzeby książki.

Kwestionariusz badawczy konferencji obejmował następujące problemy: czy koncept „nowoczesności”, rozumianej jako poszukiwanie i docenianie tego, co nowe i dotąd nieznanne, może być odnoszony do sztuki średniowiecznej? Jakimi pojęciami na określenie nowych zjawisk artystycznych się posługiwano, i czy w ogóle je nazywano? Kto był w stanie te nowości dostrzec i zrozumieć? Czy możemy stwierdzić, jak bywały oceniane nowe rozwiązania formalne, treściowe i technologiczne? Czy zawsze postrzegano je pozytywnie, a jeśli nie, to dlaczego? Czy zleceniodawcy dzieł sztuki mieli świadomość zmian formalnych zachodzących w twórczości artystycznej? Czy zmiany te były zawsze wynikiem „autonomicznych” poszukiwań twórców, czy też bywały motywowane przez fundatorów? Na ile możliwe jest uchwycenie zewnętrznych (pozaartystycznych) warunkowań dla „nowości” w sztuce? Jaką rolę w dynamice rozwoju sztuki średniowiecznej odgrywało przywiązanie twórców i zleceniodawców do tradycyjnych, ugruntowanych formuł stylowych i motywów ikonograficznych? Jak prawidłowo interpretować przywiązanie danego ośrodka lub kręgu twórców do dotychczasowych rozwiązań, technik i tematów, pomimo występowania nowych zjawisk w sztuce innych ośrodków artystycznych? Czy tradycjonalizm tego rodzaju mógł być motywowany świadomą niechęcią do zmian? Jako redaktorzy niniejszej książki zdajemy sobie sprawę, że zebrane w niej opracowania nie mogą przynieść jednoznacznego rozwiązania wszystkich tych problemów badawczych. Mamy jednak nadzieję, że prezentowane teksty pobudzą Czytelników do stawiania kolejnych pytań oraz refleksji nad pojmowaniem tradycji i nowości w sztuce średniowiecznej.

*

Warszawska konferencja „*Novitas versus auctoritas w sztuce średniowiecznej*” zbiegła się w czasie z wyjątkowym Jubileuszem. 27 sierpnia 2021 roku dziewięćdziesięciolecie urodzin obchodził Profesor Piotr Skubiszewski, nestor polskiej

historii sztuki i mediewistyki w szczególności. Jako organizatorzy spotkania w spontaniczny sposób postanowiliśmy zadedykować Mu nasze sympozjum, uznając tym samym kluczowe znaczenie Jego dorobku naukowego w rozwoju polskich, a zarazem światowych badań historii sztuki średniowiecznej. Profesor Skubiszewski zaszczycił obrady konferencyjne swoją obecnością, dzieląc się na koniec refleksją nad poruszonymi problemami i kondycją polskiej mediewistyki artystycznej. Niniejszy tom, również zadedykowany Profesorowi, to skromny dowód naukowej wdzięczności, jaką nasze środowisko winne jest temu wielkiemu Uczonemu.

Czcigodny Panie Profesorze, *ad multos annos!*